

A gazdasági – pénzügyi válság fogalmi értelmezése korcsoportonkénti és végzettség szerinti bontásban egy kutatás eredményeinek tükrében

Dr. Csiszárík-Kocsir Ágnes

Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar,
Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézet
kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

A modern kor gazdasági válságának kirobbanása és elterjedésének óta közel három év telt már el, de hatásait még ma is érezzük. A bőrünkön tapasztalt válság sok tekintetben különbözött a korábbi évek válságaitól, hiszen alapjaiban rengette meg a klasszikus közgazdasági dogmák tanítását. A válság természetéről, a kiváltó okokról és a felelősökről még ma is igen élénk vita folyik. A viták közepette azonban gyakran elfelejtkezünk arról, hogy a tankönyvekkel ellentétben az emberek, az állampolgárok, akik a saját bőrükön tapasztalták a krízis hatását napról napra, hogyan is élték meg a történeteket. A jelen tanulmány ezen értelmezéseket kívánja bemutatni egy reprezentatív kérdőíves kutatás eredményeinek tükrében, megvilágítva a hatásokat és a fogalmakat a hétköznapi emberek szemszögéből.

Kulcsszavak: világgazdasági válság, nemzetgazdasági válság, társadalmi válság, morális válság, oktatási válság, egészségügyi rendszer válság, szociális válság.

1 Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalom több szempontból is csoportosítja a történelemben eddig tapasztalt válságokat. Farkas (2009) a válságok három markáns csoportját nevezi meg a történelem tanulságai alapján:

- klasszikus gazdasági ciklusokra visszavezethető válságok – ahol a fellendülő szakaszban a gazdaság szereplői tőkét halmoznak fel termelésük bővítése érdekében, majd a telítődés után a visszaesés időszakában ugyanezen szereplők jelentős tőkevesztést szenvednek el, majd a piac kitisztul, az egyensúly helyreáll, azaz kezdetét veheti egy új gazdasági ciklus eleje,

- globális világválságok – melyek sokkal többet jelentenek, mint a klasszikus ciklikus válság, hiszen korszakhatárként megfordítják a kapitalizmus addigi menetét, valamint
- csomópontválság – mely a kapitalizmus addigi rendszerének teljes megfordítását jelenti, mely a működési rendszer újragondolását is magában foglalja.

Farkas a fent említett csoportosítása kapcsán kimondja, hogy a 2008-as válság igen újszerű és súlyos válság, azaz globális világgazdasági válság és csomópont válság összefonódása, számos, előre nem látható következménnyel.

A történelemben eddig tapasztalt válságok mindegyike valójában valamilyen túlermelési válság volt (Szanyi, 2009). Amikor a gazdaság szereplőinek felfokozott termelése a csúcspontot elérve maximalizálttá vált, elindult egy tisztulási folyamat egy gazdasági válság formájában. A válságok általában együtt jártak egy szerkezeti változással is a gazdaság addigi struktúrájában. Szanyi leszögezi, hogy “Az egyik nagyon fontos eltérés a korábbi nagy válságokhoz képest a gazdaság etikai normáinak erodálódásában keresendő. A válságok kibontakozása idején, főleg a tőzsdeválságok esetében mindig előkerült az etikai elem¹” (Szanyi, 2009, 156. old.).

Napjaink világgazdasági válságának a kirobbanásakor márt látható volt, hogy egy merőben új helyzetben állnak szemben a világ országai. A hatalmas likviditásbőség miatti amerikai túlfogyasztás, melyet döntő többségében a kínai állampapírvásárlások finanszíroztak, a felhajtott ingatlanárak, valamint a bankrendszer “rejtett bombái”, a sub-prime hitelekre épülő jelzálogkötvények olyan szövevényes kórképet alkottak az egész világra nézve, melynek a gyógyításához nem elegendők a hagyományos módszerek, de a szokásos egy-két éves gyógyulási periódus is elégtelennek mutatkozik.

A Figyelő 2009 februárjában három lehetséges forgatókönyvet vázolt fel a válság kimenetelei kapcsán a magyar gazdaságra (Dózsa, Figyelő, 2009):

- optimista (“V” alakú makropálya): a kormány sikeres kiigazításán alapul, mely nemcsak a válság hatásait fogja enyhíteni, hanem megvalósítja a nagy ellátó rendszerek reformját is egyben, és egyben alapján teremti egy olyan hosszú távú növekedési modellnek, mely képes lesz az uniós növekedési ráta akár kétszeresét is meghaladni,
- realista (“U” alakú makropálya): a válság és a költségvetés okozta problémákat sikeresen menedzseli a kormány, azonban az évek óta problémás nagy ellátó rendszereken nem változtat, ez a jelenlegi külső függőségét nem enyhíti az országnak, csupán pillanatnyi megoldást kínál,

---

¹ A kérdőíves kutatásban ezért kérdeztünk rá a „morális válság” értelmezésére is.

- pesszimista (“L” alakú makropálya): a kormány nem képes enyhíteni a válság hatásait sem pillanatnyilag, sem hosszú távon, aminek a következménye akár egy államcsőd, vagy egy valutaválság is lehet.

Ma már kimondhatjuk, hogy az “optimista” forgatókönyvet hazánknak még távolról sem sikerült megcéloznia, és éppenhogy percekre, de elkerültük az utóbbi, “pesszimista” forgatókönyvet is. A “realista” scenárió majdhogynem teljes egészében teljesült, hiszen a kormányzat jelentős kiadáscsökkentést hajtott végre megszorító csomagja által, de nem nyújt a nagy “pénznyelő” rendszerekhez, és nemhogy csökkentette, inkább növelte hazánk külföldtől való függőségét, amit az állampapírok tulajdonosi szerkezete is igazol.

A fent említett “realista” forgatókönyv alapján a kormányzat az alábbi intézkedéseket nevezte meg a válságkezelő csomagjában (Cseke – Lambert, 2009, 15.old.):

- Az szja² alsó kulcsának 18%-ról 19%-ra történő emelése,
- Az alsó sáv határa 2009. júliusától 2,2, 2010. januárjától pedig 3 millió forintra emelkedik,
- összességében 5%-os járulékteher csökkentés,
- magánszemélyek és vállalkozások különadójának eltörlése,
- 5-7 százalékpontos jövedési adó emelés,
- adómentes jutattások mentességének megszüntetése (étkezési utalványok, üdülési cekk, stb.),
- szociális számla létrehozása a szociális jutattások egyénekenkénti nyilvántartására,
- szociális támogatások rászorultsági alapra helyezése azáltal, hogy adózás alá vonják azokat,
- egységes ingatlanadó bevezetése 2014-től,
- gyed-re való jogosultság szigorítása, és minimum 1 éves munkaviszonyhoz való kötése,
- 13. havi nyugdíj beépítése a rendszerbe,
- nyugdíjkorhatár megemlése 65 évre (2016-tól folyamatosan).

A fent említett csomagból ma már látjuk, hogy nem minden tervezett lépés valósult meg, sőt a hatások is egyértelműen látszódnak az alábbi táblázat alapján. A csomag és a válság nagy mértékben rontotta a gazdaság helyzetét, rég nem látott mélypontra taszítva a magyar GDP értékét. Mindebből látható, hogy hazánkban a

---

² 2009-ben a személyi jövedelemadó rendszer még kétkulcsos volt hazánkban.

gazdasági válság nem csupán a bankrendszert érintő történésorozatként jelentkezett, hanem összességében egy komplex, pénzügyi szektorra, államháztartásra, és a háztartásokra is kiterjedő eseménysorozatként valósult meg.

Az államháztartás helyzete, a bevételek és a kiadások struktúrája, az államadósság nagysága miatt, valamint a legnagyobb ellátó rendszerek és területek magas kiadási szintje miatt szinte minden területről kivonások történtek és történnek ma is. Ezen elvonások miatt kijelenthető, hogy a 2008-as válság nemcsak mint világgazdasági válság, hanem mint egy átfogó, és közvetetve vagy akár közvetlenül több éven át érződő krízisként volt és van jelen ma is.

	2009. évi kormányzati prognózis	2009. évi tényadatok
GDP (előző évi áron)	- 1,0	- 6,3
Háztartások fogyasztási kiadásai	- 3,8	-7,6
Közösségi fogyasztás	0,2	1,0
Bruttó állóeszköz felhalmozás	-0,9	-6,5
Termék és szolgáltatás export	3,9	-10,1
Termék és szolgáltatás import	2,4	-16,1

1. táblázat

A GDP összetevőinek változása 2009-ben az előző év százalékában

Forrás: Domokos (2010), 716. old.

A válság hatásainak és következményeinek a hatását sokáig nem akarták vagy nem tudták a döntéshozók érzékelni, amit a 2009. évi költségvetés tervezésekor prognosztizált számok is mutatnak a tények tükrében. Az Állami Számvevőszék (Domokos, 2010) már korábban is felhívta a figyelmet a költségvetés tervezésekor a magyar gazdaság legnagyobb kockázati tényezőire, melyből a háztartások soha nem látott mértékű eladósodását (főként devizában), valamint a kis- és középvállalkozások sebezhetősége miatt kialakuló munkanélküliségi szintet emelte ki több fronton is.

Sajnos a világgazdasági válság globális és nemzeti szinten való kezelése nagy terheket rótt az államháztartásra is, tovább növelve minden érintett ország államadósságának szintjét. A növekvő eladósodás mellé (ahogy azt a 2. táblázat is mutatja) egy romló GDP érték is társult, mely további következményeket okozott a főbb makrogazdasági indikátorok értékében is, a fogyasztásban, a beruházásban, de a foglalkoztatásban is egyaránt.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GDP változás	3,2	2,9	0,8	-4,1	0,7	1,6
Magánfogyasztás változása	2,2	2,1	0,8	-1,7	0,2	1,2
Közösségi fogyasztás változása	2	1,9	2,2	2	1	0,6
Beruházások változása	6,2	5,9	-0,3	-11,4	-2	2,5
Foglalkoztatás változása	1,5	1,7	0,9	-2,3	-1,2	0,3
Munkanélküliség	8,2	7,1	7	9,1	10,3	10,2
Költségvetési egyenleg (GDP%)	-1,4	-0,8	-2,3	-6,9	-7,5	-6,9
Államadósság (GDP%)	61,3	58,7	61,5	73	79,3	83,7

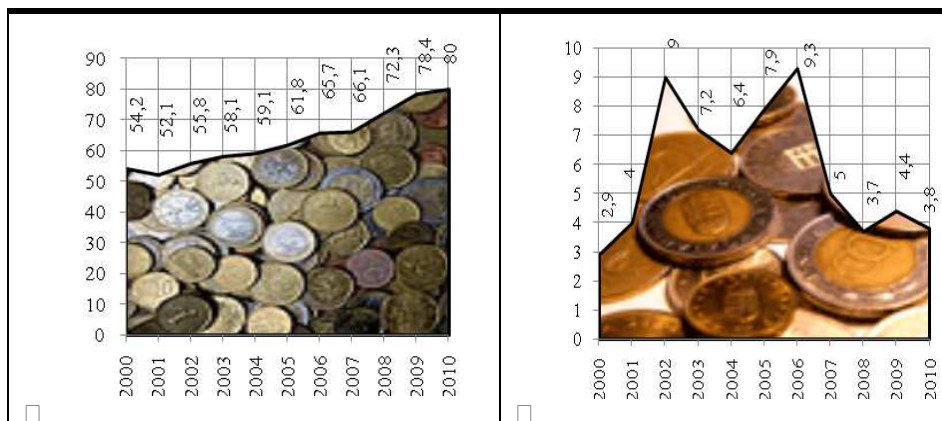
2. táblázat

Az EU főbb makrogazdasági mutatói (%)

Forrás: Benczes – Kutasi (2010), 797.old.

Ezen tendenciák alól hazánk sem jelentett kivételt. Az államadósság 2002-től kezdődő növekedése miatt az ország finanszírozása rendkívüli mértékben vált függővé a külföldtől, és mint ismeretes, évek óta mint nettó forrásimportőr vagyunk jelen a nemzetközi tőkepacokon (Csiszárík-Kocsir et.al., 2008), mivel a hazai fizetőképes kereslet nem volt hajlandó és képes teljes mértékben magára vállalni a költségvetés hiányzó forrásának biztosítását. A megfontolatlan gazdaságpolitikai intézkedések, a nagy ellátó rendszerek érintetlenül hagyása³ miatt az ezredforduló óta páratlan mértékekig röpítette a deficit nagyságát, főként a választási években, egyre messzebb kerülve az euró bevezetéséhez szükséges, maastricht-i 3%-os deficitcéltől. A gazdasági válság e kérdés kapcsán az egyik legnagyobb „pozitívuma” hazánkra nézve, hogy ugyan kényszer hatására, de sikerült csökkentenünk a rekord magas, néha 9% feletti deficitünket a kívánt 3%-os szint közelébe, amellyel európa szerte is példa értékű cselekedetet hajtottunk végre.

³ A magyar államháztartás évek óta tartó „húzd meg – ereszd meg” elvű működése miatt a gazdaság és annak szereplői már évek óta sürgető feladatnak tartják a legnagyobb ellátó rendszerek modernizációját. Az egészségügy, az oktatás, és a helyi önkormányzatok már az ezredforduló óta érdemi átalakításért kiáltanak, ami nem egyenlő az eddig alkalmazott „fűnyíró-elv” technikával. Hatékonyságjavító intézkedések, a pénzek indokolatlan kiszivárgásának megakadályozása nélkül mindenféle reformkísérlet a jövőben kudarcba fulladhat, hiszen nem a problémára magára fog az gyógyírt ajánlani, hanem csak a tüneteket fogja megszüntetni, további fertőzéseket kiváltva.

1. ábra

Hazánk államadósságának és deficitjének alakulása az ezredforduló óta

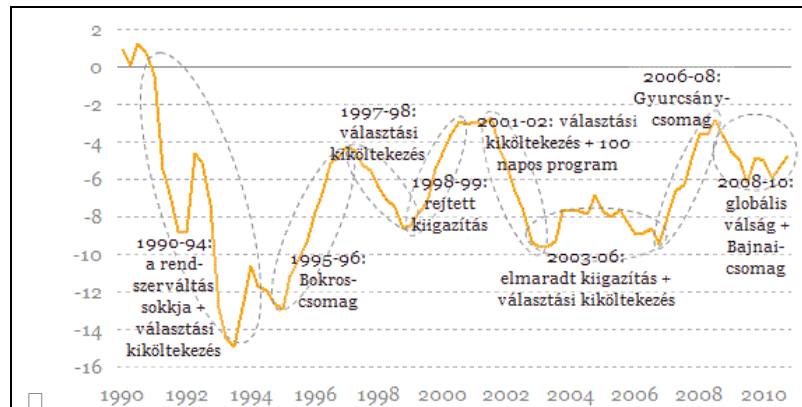
Forrás: KSH, saját szerkesztés

További probléma az ellátó rendszerek érintetlenül hagyásával az is, hogy ezáltal hazánk versenyképessége nem képes javulni, csak inkább tovább romlani. Nap mint nap hallunk híradásokat arról, hogy mennyit lépett vissza Magyarország a különböző versenyképességi listákon. Pulay (2010, 411.old.) szerint a versenyképesség javítása érdekében első körben javítandó legfontosabb területek az alábbiak:

1. „A közterhek mértéke, szerkezete, a szabályozás átláthatósága, instabilitása,
2. Az államháztartási hiány és az államadósság mértéke,
3. A politikai (kormányzati) döntéshozatal átláthatatlansága, inkonzisztenciája,
4. Az oktatási rendszer hatékonysága,
5. Korrupció, feketegazdaság,
6. K+F-kiadások elégtelensége, rossz szerkezete.”

Ezen tényezők eddigi figyelmen kívül hagyása nagy mértékben hozzájárult a válság ilyen mértékű berobbanásához hazánkban. Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy a világgazdasági válság a gazdaság szerkezeti problémái mellett más területek válságát is előhozta, melyek ugyan nincsenek annyira “szem előtt”, de tudunk róluk és érzékeljük, csak eddig kis figyelmet fordítottunk rájuk, meghatározó voltak ellenére.

Sajnálatos módon hazánk finanszírozásának van egy rendkívüli rossz mintája, miszerint minden választási évben, a választók szimpátiájának elnyerése miatt óriásit ugrik a deficit. Ez a tendencia a rendszerváltástól örökölt jelenség, a rendszerváltást követő második választás során (1994) közel 15%-os volt a deficit, majd az ezt követő választások során az ún. “választási deficit” beálltak egy állandó, 8-10%-os szintre, ami még mindig nagyon magas a 3%-os szinthez képest. A deficit elszállása miatt a kormányzati ciklus közepénél elkezdődik a “csomagolás”, ami rendszerint megszorításként jelentkezik, mellyel visszavágják az államháztartás elterebélyesedett túlköltekezését, ahogy azt a 2. ábra is mutatja. A 2010-es választás volt az első év, ahol vagy a szemletváltás, vagy a válság miatt nem ugrott meg a deficit az eddig tapasztaltak szerint, az az addig általános mondható 4%-os mederben maradt.

2. ábra

Az államháztartás finanszírozási képessége a GDP%-ban

Forrás: MNB alapján Portfolio.hu (2011), <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=3&i=147465>

A fent leírtak alapján valóban látható, hogy a világgazdasági válság nemcsak a kormányzatot, hanem a kormányzat által a gazdasági szereplőket és mélyen érintette. Kutatásunk célja az volt, hogy felmérjük az átlagemberek olvasatában a válság értelmezését, feltérképezzük, hogy mennyire gondolják tovább a problémákat, és mennyire látják meg azon meghatározó stratégiai területek válságát is a mindennapokban, mint az oktatás, az egészségügy, a szociális ellátás, vagy akár a moralitás.

2 Anyag és módszer

Kvantitatív kutatásunkat⁴ az az országos megkérdezés jelentette, melyet 2010 őszen és telén végeztünk, mikor a világválság hatásaival már mindenki találkozott, illetve a saját bőrén is megtapasztalta azt. A kutatás egy saját szerkesztésű, előtesztelt sztenderdizált kérdőív segítségével történt, írásos megkérdezés alapján. A kérdőív nem tartalmaz nyitott kérdéseket, ahol a válaszadó a saját szavaival válaszolhat, a minta diverzifikáltsága miatt. A kérdőív így csak zárt kérdéseket tartalmaz, ahol a válaszadók a kutató által meghatározott válaszok közül választhatnak a jobb értékelhetőség érdekében. Továbbá ügyeltünk arra is, hogy ne kerüljenek bele olyan kérdések, melyek csökkentenék, vagy megghiúsítanák a megkérdezettek válaszadási szándékát, és arra, hogy azok ne sértsék a válaszadók személyiségi jogait. Olyan kérdésekre igyekeztünk választ keresni, melyet a napi sajtóban, médiában nem igazán boncolgattak még eddig, így főként a megkérdezettek saját egyéni véleményére, és személyes tapasztalatára alapoztunk. Törekedtünk arra is, hogy a mintába olyan kérdőívek kerüljenek bele, melyek érdemi tapasztalatokra alapozva közvetítenek a kutató számára információt. Így törekedtünk a korcsoport, foglalkozás, és végzettség alapján is viszonylag széles körben válaszadókat bevonni. A minta összetételét a tanulmány későbbi részeiben részletesen mutatom be. A kérdőív első részében arra kerestem a választ, hogy a válaszadók olvasatában mit is jelent a "válság" kifejezés, milyen válságot értenek a fogalom alatt. A kapott eredményeket és következtetéseket alapstatisztikák és keresztábra elemzések segítségével végeztem el. A kérdőív feldolgozását SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 14.0 és az Microsoft Office Excel 2007 programokkal végeztük. Összesen 400 kérdőívet osztottunk szét, melyből 61 nem érkezett vissza, és 48 darab pedig hiányosan érkezett vissza, így értékelhetetlen volt.

3 Eredmények

A válság értelmezésére több válaszlehetőséget biztosított a kérdőív a megkérdezettek részére. A válaszadók a lehetőségek fogalmi meghatározásokból többet is megjelölhettek, aszerint, hogy számukra mit jelent a válság a fogalma. A cél annak felmérése volt, hogy a válaszadók mennyiben gondolkodnak egy szélesebb körben értelmezendő válságról a felmerült problémák alapján.

A válaszok alapján egyértelműen elmondható, hogy a válaszadók 84,54%-a a válságra, mint világgazdasági válság tekint. A válaszadók szintén nagy arányban

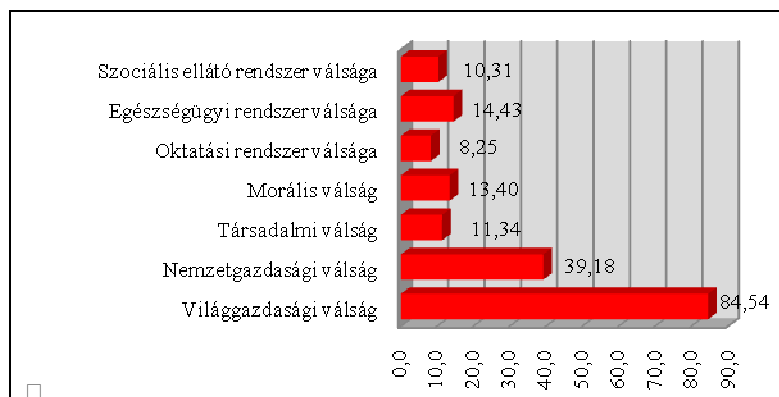
---

⁴ A kutatás neve és lebonyolítói: Dr. Csiszárík-Kocsir Ágnes – Dr. Fodor Mónika (2010): Kérdőív a válság hatásairól (Dr. Csiszárík-Kocsir) és annak a munkahelyi étkeztetésre gyakorolt hatásairól (Dr. Fodor).

godnolnak a válságra úgy, mint nemzetgazdasági válság, mely alatt a hazai hatásokat értették. Sajnálatos módon a nagy ellátó rendszerek válságát a kérdívben kis százalékban jelölték meg a válaszadók, itt legnagyobb arányban az egészségügyi rendszer válságára (14,43%), majd a szociális ellátó rendszer válságára (10,31%), és sajnos mindösszesen 8,25%-ban gondoltak az oktatási rendszer válságára. Ez az érték azért meglehetősen kicsi, mert azt jelenti, hogy a válaszadók még nem ismerték fel az oktatás fontosságát és szerepét a nemzetgazdaság jövője és a versenyképesség szempontjából. Egy fejlett, a munkaerőpiac igényeihez igazodó köz- és felsőoktatási rendszer nagy mértékben képes hozzájárulni az ilyen és ehhez hasonló válságok hatásainak enyhítéséhez, az utólagos következmények kezelésében.

További érdekes tény, hogy a válaszadók mindemellett nagy mértékben látták a morális és társadalmi válságot is a történelemben, ami alatt a korrupció elburjánzását, a különféle adókikerülési módszereket, valamint a visszaéléseket értették.

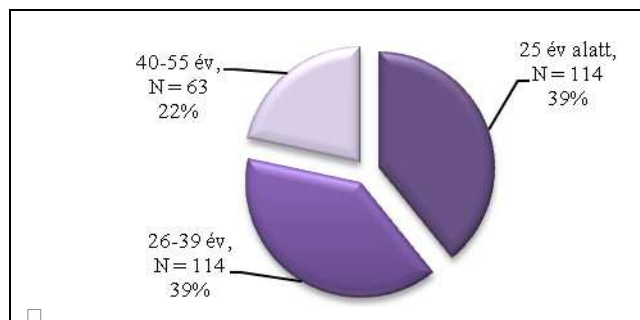
3. ábra

A válság fogalmi értelmezése

Forrás: saját kutatás, 2010.

3.1 A válság értelmezése korcsoportonként

A kérdéskör értelmezése más és már eredményeket mutat a válaszadók korösszetétele szerint. A minta korcsoportok szerinti összetételét a 4. ábra mutatja. A mintában körülbelül azonos súllyal bírtak a 25 év alattiak, valamint a 26-39 év közöttiek, közel 40%-os arányban, a maradék hátralévő részét pedig a 40-55 éves korosztály tette ki. A kitöltött kérdőívek között nem volt egyetlen sem, melyet 55 évnél idősebb válaszadó töltött volna ki.

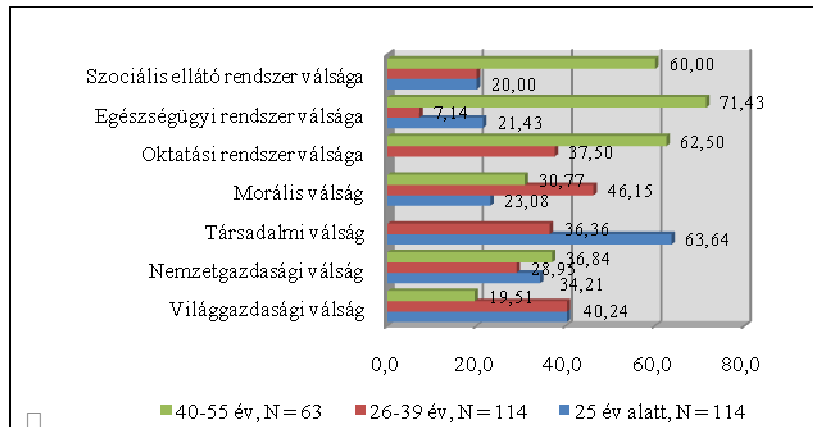

4. ábra

A minta összetétele korcsoportok szerint

Forrás: saját kutatás, 2010.

A válaszok megoszlását korcsoportonként az 5. ábra mutatja. Az ábráról látható, hogy a 40 év alatti válaszadók (első két említett korcsoport) ugyanolyan arányban, azaz 40-40%-ban értelmezte a válságot világgazdasági válságnak, a kategória további arányát a 40 évnél idősebbek jelölték. A nemzetgazdasági válságra érkezett szavazatok legkisebb részben a 26-39 éves korosztályba tartozóktól származtak, ennél sokkal nagyobb arányban értelmezték a nemzetgazdasági válságot a két szélső korcsoportba tartozók. Érdekes továbbá, hogy a 40 évnél idősebbek egyáltalán nem tekintik a válságot társadalmi válságnak, annál inkább tekintik annak a 25 év alatti fiatalok (63,64%), annak ellenére, hogy kevesebb élettapasztalattal és gyakorlati emberismerettel rendelkeznek, mint az idősebb válaszadók. További érdekes eredmény, hogy a 26-39 éves korosztályba tartozóktól származott a morális válság értelmezésre a legnagyobb arányú voks, hiszen közel az 50%-a az értékek tőlük származik, és ezen fogalmat már jobban magukénak érezték az idősebbek is. A kutatásból az is kiderült, hogy a legifjabbak, azaz a 25 év alattiak, akik még nem hagyták el az oktatási rendszert, vagy éppen most hagyták el azt, nem szavaztak egyáltalán az oktatási válságra, az idősebbek, akik már több munkatapasztalattal rendelkeznek, annál inkább látják a problémákat (62,5%). Az egészségügyi rendszer válságát is hasonló képpen látják, bár a legkevesebb szavazat itt a középső korcsoporttól érkezett, talán azért, mert ők aktív munkavállalóként a legkevésbé találkoznak a rendszerrel sok esetben időhiány és a munkahelyi kötöttségek miatt. A szociális ellátó rendszer válságát szintén az idősebb korosztály szavazta a legnagyobb arányban.

5. ábra

A válság lehetséges értelmezése korcsoportok szerinti bontásban (válságértelmezés = 100%)

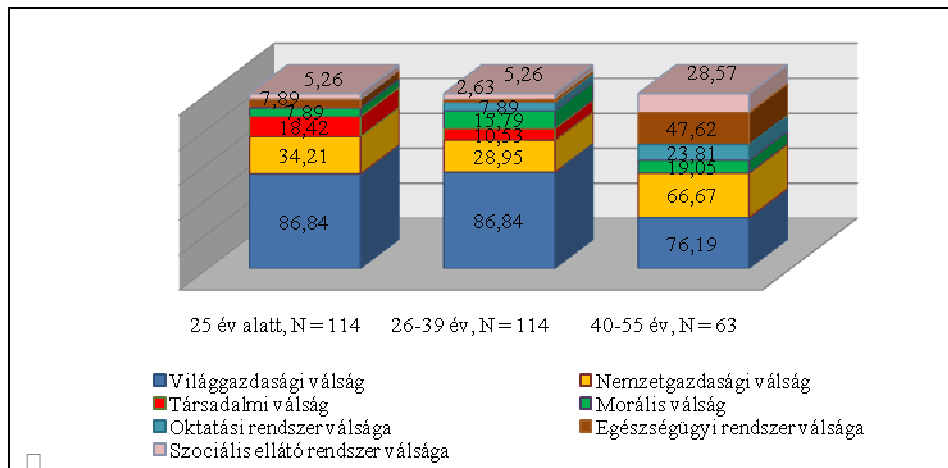
Forrás: saját kutatás, 2010.

A továbbiakban a válság értelmezését mutatom be szintén korcsoportonként, de a korcsoportokba tartozó válaszadók százalékában, azaz az egyes korcsoportot tekintem 100%-nak. A kapott eredményeket a 6. ábra szemlélteti. Az ábráról látható, hogy a legifjabb korcsoportba tartozók értelmezésében egyértelmű első helyen a világgazdasági válság fogalma szerepel, majd ezt követi a nemzetgazdasági válság értelmezése. Ennek oka lehet nagy mértékben a média befolyása is. Ez a korcsoport az, mely a legnagyobb mértékben tulajdonítja a válságot társadalmi válságnak, mely a másik két korcsoportra egyáltalán nem jellemző.

A 26-39 éves korosztály ugyanolyan arányban minősíti a válságot világgazdasági válságnak, és meglepő módon nem tekinti az akkora arányban nemzetgazdasági válságnak. Ez arra vezethető vissza, hogy ez a korosztály volt az az események kapcsán, mely a legkevésbé érezte a válság hatásait a saját bőrén. Stabil munkahellyel bírtak, hitellel nem, vagy csak kis mértékben rendelkeztek, és ha rendelkeztek is azzal, akkor annak törlesztése nem okozott gondot számukra. Így nem élték át a foglalkoztatás drasztikus visszaesését, valamint a rendelkezésre álló jövedelmek visszaesését sem. Ezzel szemben nagy mértékben értelmezték a válságot morális válságnak, sokkal nagyobb arányban, mint az előző korcsoportba tartozók. Meglátásuk szerint a válság oktatási válság is részben, amit bizonyít 15,79%-os érték is. Ezzel szemben a legkisebb arányban látták a válságban az egészségügyi rendszer válságát, azonban már megjelent náluk az oktatási válság értelmezése.

A harmadik, 40-55 éves korcsoportba tartozó válaszadók látták a válságot világgazdasági válságnak, azonban még itt is első helyen szerepel a fogalom a

maga 76,19%-val. Kiugró mértékben definiálták a nemzetgazdasági válságot az ide tartozó válaszadók, mivel ez a korosztály és a legfiatalabbak (főként pályakezdők) voltak a leginkább veszélyeztetettek a foglalkoztatás visszaesése miatt. Az egészségügyi rendszer válsága szerepelt még szintű kiugró százalékkal az értelmezésükben, mivel nemcsak a foglalkoztatás, de az egészségük miatt is veszélyeztetettebbnek minősülő korcsoportról van szó. Saját bőrükön tapasztalva sokkal reálisabb értékeket adtak az előbb említett két fogalomnak. Szintén meglepően magas értéket kapott olvasatukban a szociális ellátó rendszer válsága is, mivel azzal is nagyobb valószínűséggel kerülnek kapcsolatba az érintettek. Ami még kiugró eredmény a másik két korcsoport tekintetében, hogy jobban látják az oktatási válságot is, 19,05%-os eredménnyel.

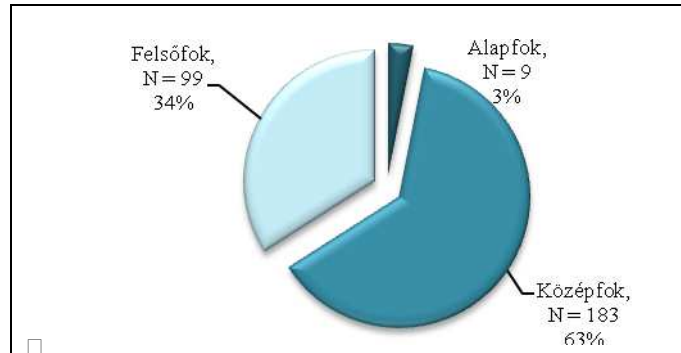
6. ábra

A válság lehetséges értelmezése korcsoportok szerinti bontásban, % (korcsoport = 100%)

Forrás: saját kutatás, 2010.

3.2 A válság értelmezése iskolai végzettség szerint

További érdekes eredményeket kaptam a minta iskolai végzettség szerinti szegmentálásával. A minta e szempont szerinti összetételét a 7. ábra mutatja. A mintában döntő hányadban középfokú végzettséggel bírók vettek részt. A minta egyharmadát a felsőfokú végzettséggel bírók tették ki, így főként az ő véleményükre építve mutatom be a kapott eredményeket.

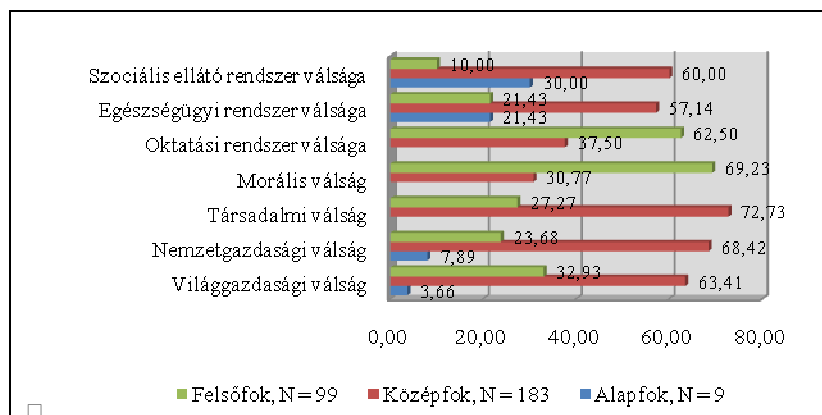

7. ábra

A minta összetétele iskolai végzettség szerint

Forrás: saját kutatás, 2010.

A válság világgazdasági válságként való értelmezése főként a középfokú végzettségűektől származik, melynek oka lehet egyrészt a mintában való nagyszámú részvétel. A nemzetgazdasági válság értelmezés hasonló képpen döntő hányadban, szintén közel két harmad arányban e csoporttól származik. Érdekes, hogy az alapfokú végzettséggel bírók egyike sem értelmezte a válságot morális, társadalmi vagy az oktatási rendszer válságaként, tőlük ezen kategóriákra egyetlen szavazat sem érkezett. Ezzel szemben sokkal nagyobb arányban képviseltette magát az alapfokú végzettséggel bíró csoport az egészségügyi rendszer válsága fogalmában, valamint jobban, a mintában való alacsony részvétel ellenére a szociális ellátó rendszer válságaként való értelmezésben. További érdekesség, hogy a felsőfokú végzettséggel bírók szavaztak a legnagyobb arányban az oktatási rendszer válságára és a morális válságra, mely a szélesebb körű ismereteikre vezethető vissza. Az eredményeket a 8. ábra mutatja.

8. ábra

A válság lehetséges értelmezése iskolai végzettség szerinti bontásban (válságértelmezés = 100%)

Forrás: saját kutatás, 2010.

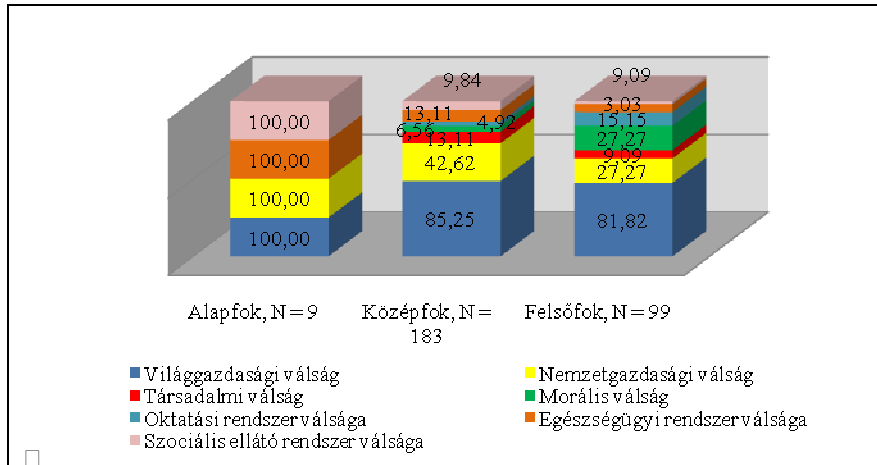
Az iskolai végzettség szerinti szegmentálást más formában is elvégeztem. Megvizsgáltam, hogy az egyes végzettséggel bírók milyen arányban szavaztak az egyes fogalmakra. Az eredményeket a 9. ábra mutatja.

Az alapfokú végzettséggel bírók mindösszesen négy kategóriát jelöltek meg, és a véleményük teljes mértékben egységes volt. Mindannyian a világgazdasági és nemzetgazdasági, valamint az egészségügyi és a szociális ellátás válságát látták a problémák mögött.

A középfokú végzettséggel bírók már jóval diverzifikáltabb válaszokat adtak, akárcsak a felsőfokú végzettséggel bírók. Döntő hányadban világgazdasági válságot (85,25%), valamint nemzetgazdasági válságot (42,62%) definiáltak. A csoportra jellemző, hogy ugyanolyan arányban (13,11%) jelölték a társadalmi és az egészségügyi válságot is. A további kategóriák pedig olvasatukban mind 10% alatti súlyúak. A csoport már definiált oktatási válságot is, ellenben az alpfokú végzettségűekkel, de nagyon kis arányban, sőt a legkisebb arányban jelölték azt (4,92%).

A felsőfokú végzettségűek, melyek a minta egyharmadát jelentik, kisebb mértékben értelmezték a válságot világgazdasági válságnak (81,82%), azonban még mindig ez a fő fogalmi keret esetükben is. A nemzetgazdasági válság fogalma kisebb súllyal bír, mint az előző csoport esetében (27,27%), a többi fogalom javára. Ugyanilyen súlyt kapott a morális válság is, ami a két fogalom szoros együttmozgását jelenti a csoport véleményében. Legnagyobb arányban ezen szegmens jelölte be az oktatási válságot a két előző csoport ellenében, esetükben 15,15%-uk szavazott erre a fogalomra is. A társadalmi és az egészségügyi válság

esetükben kapta a legkisebb, 10% alatti értéket, ami a tudatosabb életvitelre, és életszemléletre alapozódik.

9. ábra

A válság lehetséges értelmezése iskolai végzettség szerinti bontásban, % (iskolai végzettség = 100%)

Forrás: saját kutatás, 2010.

Összegzés

A kutatás fent bemutatott eredményei alapján elmondható, hogy a válság értelmezése igen széles kört ölel fel. A kérdőívre kapott válaszok különböző csoportok szerinti szegmentálása alapján elmondható, hogy a közvélemény olvasatában, minden csoportosítási szempont tekintetében főként mint világgazdasági, és mint nemzetgazdasági válság jelent meg. A szélesebb körű értelmezés, mint oktatási vagy egészségügyi válság, inkább az érettebb, nagyobb élettapasztalattal rendelkező korosztály, valamint a magasabb iskolai végzettséggel bírók válaszaiban jelent meg. Holott a válság rövid és hosszú távú hatásai átszövik mindennapjainkat, megjelentek és meg fognak jelenti a jövőnkben is. Ma már kijelenthető, hogy a "jóslatok" többsége ugyan azt mondja, hogy a válságnak vége, de a kapott válaszok és a mindennapi események ismeretében ez nem mondható el. Az évszázad legnagyobb válságának szelleme még nagyon sokáig fogja kísérteni mindennapjainkat. Sajnos.

Irodalomjegyzék

- [1] Benczes, I. – Kutasi, G. (2010): Válság és konszolidáció – Van-e visszaút a fiskális szabályokhoz?, Pénzügyi Szemle, 2010/4. szám, 791.-807. oldal,
- [2] Csiszárík-Kocsir, Á. – Elek, E. – Fodor, M. – Varga, E. (2008): Financial stability and instability presented by the example of sub prime crisis, MEB 2008 – 6th International Conference on Management, Enterprise and Benchmarking, Budapest, 2008. május 30.-31., Budapesti Műszaki Főiskola, p. 253.-261.,
- [3] Cseke, H. – Lambert, G. (2009): Big Bang nélkül, Figyelő 2010/8. szám, 2009. február 19.-25.,
- [4] Domokos, L. (2010): Az előrelátást nehezítő átláthatatlanság a költségvetés tervezésében és végrehajtásában, Pénzügyi Szemle, 2010/4. szám, 713.-719. oldal,
- [5] Dózsa, Gy. (2009): Kilábalási forgatókönyvek, Figyelő 2010/7. szám, 2009. február 12.-18., 15.-17. oldal, 37.-39. oldal,
- [6] Farkas, P. (2009): A jelenlegi világgazdasági válság jellegéről – Egy nem neoliberais vázlat, in: Világgazdasági válság 2008-2009 – Diagnózisok és kezelések (szerk.: Magas, I.), 131.-146. oldal, Aula Kiadó, 2009,
- [7] Portfolio.hu (2011): Hiába a szorgos törlesztés: óriásit buktak a devizahitelek, 2011.04.01., <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=3&i=147465>, letöltve: 2011. 04.01.
- [8] Pulay, Gy. (2010): Az állam gazdasági szerepvállalása megújításának szükségessége, Pénzügyi Szemle, 2010/3. szám, 409.-423. oldal,
- [9] Szanyi, M. (2009): Válság és etika, in: Világgazdasági válság 2008-2009 – Diagnózisok és kezelések (szerk.: Magas, I.), 147.-173. oldal, Aula Kiadó, 2009,